

POČECI HRVATSKO-LITAVSKIH KULTURNIH VEZA

Do XIX. stoljeća uzajamno poznavanje Hrvata i Litvanaca bilo je prilično fragmentarno, iako su u kontekstu europskih kulturnih, crkvenih i prosvjetiteljskih nastojanja u doba renesanse i baroka početkom XVII. st. uočljive i markantnije teme, autorstvom najčešće vezane uz *pripadnike drugih nacionalnih kultura*. Višenacionalan je bio grad *Viljno* – kako su tada Poljaci i Rusi nazivali povijesnu prijestolnicu i današnji glavni grad Litve *Vilnius*. U XIX. st. Litva je bila provincija Rusije.

S točke gledišta crkvene kontaktologije, početkom XVII. st., najznačajnija je bila “ideološka” nazočnost Markantuna Gospodnetića (de Dominisa) u djelima Ukrajinca Meletija Smotrickoga, pravoslavno-unijatskoga svećenika i prosvjetitelja, filologa, koji je u Vilniusu i u Vjevisu-Vjevju (pored Vilnusa) 1618.-19. g. objavio svoju poznatu gramatiku crkvenoslavenskoga jezika. Juraj-Jurko Križanić u svojim se gramatičkim eksperimentima “*nikojega općega jezika*” za sve Slavene stalno poziva na M. Smotrickoga. A tek njegov sužanjski udes u Tobolsku pa boravak u Vilniusu, zapravo četiri posljednje godine Križanićeva redovničkog života!? I nije slučajno što je u međuratnome razdoblju tijekom prošloga stoljeća Križanićeve arhivu u Vilniusu onako uporno tražio jedan Miroslav Krleža.

Hrvatima je o Litvi, mitološkoj Litvi, na sav glas romantičarski progovorio Adam Mickiewicz. Njegova *Litva* pojavljuje se u različitim interpretacijama, počevši već od sredine XIX. st., i aktualizira u najbitnijim trenutcima političkoga ili estetskoga angažmana na tlu Hrvatske. U povijesti hrvatske književnosti XIX. i XX. st. ostaje trajan motiv *Mickiewiczove “Litve”*. Ali veliki GENIUSZ o *mitološkoj Litvi* svijetu je zborio na *poljskome jeziku*.

Iznimnu arhaičnost svoga jezika i etničke kulture sami su Litvanci spoznali tek početkom XIX. st., iako je empirijskih opažaja o sličnosti litavskoga i latinskoga jezika bilo već u XVI st. Ova lingvistička otkrića i opet nisu djelo Litvanaca, nego *Nijemaca*; jezikoslovci-indoeuropeisti Franz Bopp, Friedrich Pott, August Schleicher, G.H.F. Nesselman... pobrinuli su se i glede tekstološke pripreme te tiska prvoga umjetničkoga djela na litavskome jeziku, poeme “Godišnja doba” protestantskoga pastora druge polovine XVIII. st. Kristijonasa Donelaitisa, kao i o akademskim izdanjima usmene litavske književnosti, posebice litavskih narodnih pjesama...

I prvi prijevod iz novije hrvatske književnosti u Vilniusu pojavio se 1862. g. na *poljskome jeziku* kao djelo Władysława Syrokomlje (pravo ime – Ludwik Kondratowicz). Bio je to prepjev poeme Ivana Mažuranića “Smrt Smail-age Čenggijća”. Ovdje valja podsjetiti i na to da je glasoviti program hrvatskoga nacionalnog preporoda “Hrvati Mađarom” (1848.) Ivan Mažuranić napisao pod utjecajem Mickiewiczeva manifesta-molitve “Księgi Narodu Polskiego i pielgrzymstwa Polskiego” (Knjige poljskoga naroda i hodočašća poljskoga), iz 1833.

Najznačajniji slavist međunarodnoga ugleda, radeći i živeći dva desetljeća u Vilniusu tijekom XIX. stoljeća, bio je Ukrajinac Jakiv Golovacki. On je u sklopu aktualizacije

znanstveno-praktičnih ciljeva slavistike prvi u Litvi temeljitije potaknuo kroatističko-litvanističke teme, o čemu opširnije pišemo u našem tekstu "Kroatistika Jakova Golovackoga"...

Uz Viljno-Vilnius međuratnoga razdoblja veže se ime Marjana Zdziechowskoga (1861.-1938.) – plemenitoga profesora, dotad prvoga poljskoga znanstvenika tako temeljita uvida u područje književne povijesti, politike, filozofije slavenskih naroda... Važni su njegovi osobni kontakti s Hrvatima, na prijelomu XIX. i XX. stoljeća: Đurom Šurminom, Brankom Vodnikom-Drechslerom, čak s Miroslavom Krležom i dr. Ostavljajući ovu temu za budućnost, spomenut ćemo ovdje samo najvažniju kroatističku studiju M. Zdziechowskoga (opsega 217 str.): *"Odrodzenie Chorwacyi w wieku XIX. Iliryzm. – Stanko Vraz. – Iwan Mažuranič. – Piotr Preradović. W Krakowie 1902"*.

U međuratnomu razdoblju Litva je bila podijeljena, a nezavisna litavska država (proglašena 16. veljače 1918. g.) prisiljena na slobodnome stvoriti kulturno-politički centar u Kaunasu, dok je Vilnius i njegovo područje bilo pod vladavinom Poljske koja je 1919., pod imenom *Sveučilište Stefana Batorija*, obnovila rad još carskom uredbom (zbog ustanka 1830.-1831. g.) zabranjenoga Vilniuskoga sveučilišta. Ondje je od 1919. do 1931. g. (1925.-1926. kao rektor) radio prof. M. Zdziechowski. Prigodom 60-e obljetnice njegove smrti, pisala sam za časopis "Čekija-Lietuva" (Češka-Litva), Vilnius 1998., br. 2 (10), str. 41: *"U Znanstvenoj knjižnici Vilniuskoga sveučilišta čuvaju arhivu i privatnu knjižnicu M. Zdziechowskoga. Nerijetko i ja imam potrebu čitati dragocjene knjige na ukrajinskom i hrvatskom jeziku s bilješkama M. Zdziechowskoga. Pritom osjećam svojevrsnu povezanost sa živom profesorovom dušom, a njegovi rukopisi i knjige kao da zrače snagom uma i donkihotskom toplinom srca..."*

Dakle, u litavsko-hrvatskoj duhovnoj i kulturnoj razmjeni tijekom stoljeća sudjelovali su intelektualci različitih nacionalnosti.